

Kulturhistorisk rapport

Udgravning ved Lundbakvej, Pandrup

Marksystem og hustomt fra yngre
bronzealder / ældre jernalder

J.nr. ÅHM 6700

Udgravning august 2017.

Rapport udfærdiget af: arkæolog Karen Povlsen

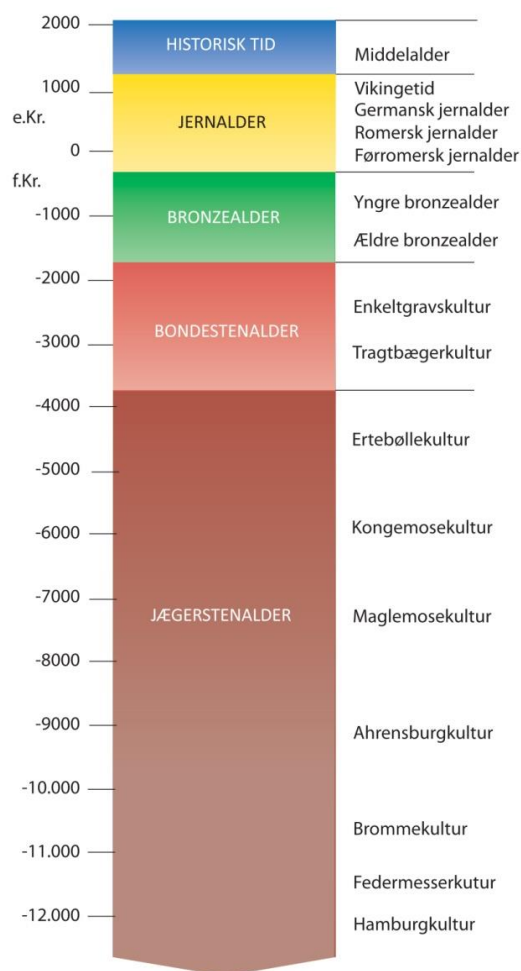
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund	2
Lokalområdet i oldtiden	2
Undersøgelsens resultater	3
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

Indledning

Arkæologiske undersøgelser giver os jævnligt nye informationer om, hvor og hvordan mennesker i forhistorien boede, og hvis vi er heldige også om deres gravformer og deres fysiske rester. Informationer om de aktiviteter, der foregik i landskabet uden for bopladser og gravpladser, og som må have været en essentiel del af menneskenes liv, er langt mere sjældne. I sommeren 2016 opstod en af de sjældne lejligheder til at få den slags information, da Nordjyllands Historiske Museum udgravede et marksystem fra den sene del af bronzealderen eller den tidlige jernalder i østsiden af Pandrup.

Undersøgelsens baggrund

I forbindelse med projekteringen af en ny dagligvareforretning på Lundbakvej i Pandrup henvendte bygherre Dansk Butikstjeneste A/S sig til Nordjyllands Historiske Museum for at få afklaret, om der kunne være risiko for at påtræffe fortidsminder på det pågældende areal.

På baggrund af arealets beliggenhed i forhold til gravhøje og en jernaldergravplads, anbefalede museet en større arkæologisk forundersøgelse, hvilket bygherre anmodede om.

Forundersøgelsen blev foretaget i juli 2016, og afslørede et marksystem og en formodet hustomt. En del af arealet blev derfor indstillet til udgravning.

Lokalområdet i oldtiden

Marksystemet lå på vestsiden af den moræneknold hvor Pandrup, Jetsmark og Kås ligger. Moræneknolden er omkranset af store mosedrag bl.a. Store Vildmose og Lundergårds mose. Mod nordvest er der kun 6,5 km til Jammerbugten, mens der mod øst er ca. 3,5 km til Ryåen, der må have været en hovedfærdselsåre i forhistorisk tid. På moræneknolden findes en del registrerede gravhøje. Dertil kommer et par

stensætninger samt andre

forhistoriske begravelser.

Kendskabet til den bebyggelse, der må have modsvarer

monumenterne er anderledes

sparsomt. I de senere år er der dog

undersøgt flere bopladser, og der

kendes således eksempler på

bebyggelse fra både sten-, bronze- og jernalder på moræneknolden.

Fig. 1. Udsnit af historisk kort med udgravningen markeret med rød stjerne.

Undersøgelsens resultater

Landbrug har været en mere eller mindre væsentlig del af ernæringen i det danske område i omkring 6.000 år. I den sene bronzealder og tidlige jernalder bearbejdede man jorden med en såkaldt ard. Arden er en slags plov, der ikke vender jorden, men ridser den. Arden havde kun et enkelt skær lavet af træ. Den er sandsynligvis blevet trukket af okser.

I den yngre bronzealder og ældre jernalder dyrkede man jorden i små marklodder. Hvor store disse lodder har været, og hvor længe, de har beholdt den samme form og størrelse, ser ud til at veksle fra sted til sted. Nogle steder har der været små volde mellem markerne. Ofte fremstår afgrænsningerne af markerne dog kun som mange parallelle ardspor i et bundt eller bånd. Ved Lundbakvej i Pandrup fandtes to sådanne bånd. De løb parallelt i VNV-ØSØ gående retning med en afstand på ca. 18 m. To steder fandtes noget mindre velbevarede ardsportsbundter, der gik vinkelret på de to bånd. Der var ca. 65 m mellem disse to bundter. Det er altså muligt, at vi har afdækket et marklod på ca. 18 X 64 m.

Fig. 2. Sporene af arden står mørke mod den lyse undergrund. Øverst i billedet ses et af de bånd, der menes at have afgrænset et marklod.

Marken var anlagt oven i en tomt af et treskibet langhus, se faktaboks til højre. Huset var tydeligvis revet ned efter fraflytning, hvilket ikke var ualmindeligt på det tidspunkt. Hustomten er blevet dateret ved hjælp af C-14 metoden, se faktaboks nedenfor. Dateringen falder mellem 800 f.Kr. og 400. f.Kr. Marken kan være anlagt umiddelbart efter at huset er rakt ned, men der kan også være gået flere hundrede år mellem disse to begivenheder.

¹⁴C-analyse

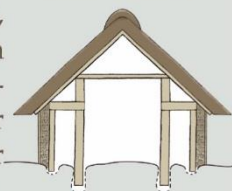
Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere organisk materiale, altså materiale fra mennesker, dyr og planter.

Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. ¹⁴C har de samme egenskaber som almindeligt kulstof (¹²C), men er radioaktivt. Når en organisme, fx et menneske dør, mindskes antallet af C-14 atomer i det døde menneske derefter langsomt, eller henfalder som det kaldes. Ved at måle den mængde af ¹⁴C, der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

¹⁴C-analyserne udføres af fysikere, som modtager de materialer, der udvælges fra forkullet materiale - oftest fra makrofossil-analyser.

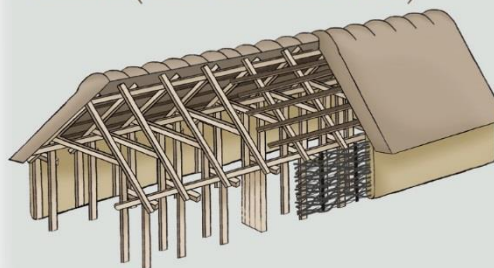
Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejds- og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftest med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

Sammenfatning og perspektivering

Udgravningen ved Lundbakvej i Pandrup har givet os indsigt i dyrkningen af jorden her i yngre bronzealder / ældre jernalder.

I slutningen af 1960'erne og i 1970'erne blev der undersøgt et stort marksystem fra samme periode omkring 11 km mod ØNØ ved Grishøjgård Krat i Store Vildmose. Den mulige marklod afdækket i Pandrup svarer størrelsesmæssigt nogenlunde til den største af de lodder, der fandtes i Grishøjgård Krat. I fremtiden vil oplysningerne fra denne udgravning kunne sammenholdes med andre marksystemer på andres steder i landet, og på den måde udvide vores billede af datidens dyrkning.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Danmarks Oldtid, Bronzealder 2.000-500 f.Kr. af Jørgen Jensen, 2002, Gyldendal.

Danmarks Oldtid, Ældre jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr. af Jørgen Jensen, 2003, Gyldendal.

Jernalderens Pløjning. Store Vildmose. Af Viggo Nielsen, 1993, Vendsyssel Historiske Museum.

Udgravningsdata

Lundbakvej, Pandrup

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. ÅHM 6700
- Fund & Fortidsminder: 10.04.05 sb 78, 79
- Kulturstyrelsen jnr. 16/04670
- Bygherre: Dansk Butikstjeneste A/S
- Undersøgt areal: 1.384 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Karen Povlsen
 - Arkæolog Marie Vang Posselt
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg

